

Till läsningen: Före 1 **u** finnas numera inga spår av ristning. 3 **o** har, i likhet med inskriftens övriga **o**-runor, ensidig bistav. Av 4 **r** återstår huvudstaven och nedre bistaven, av runan 5 endast ett kort stycke nedtill. Av runan 6 är endast huvudstaven i behåll. Mellan runorna 14 och 15 är ristningen helt fördärvad. Av runan 15 återstår endast huvudstaven. Mellan 17 **k** och 18 **p** är stocken nedbilad. På detta fördärvade parti av ristningen har plats funnits för två runor; det borthuggna stycket mäter drygt 4 cm. Av runan 23 återstår huvudstaven, av de två följande endast obetydliga rester.

Runinskriften, som är avbruten i början och slutet, består sålunda i stort sett av *futharkens* början, upprepad på det bevarade stycket fyra gånger.»

Norra Ljunga sn, se Sävsjö.

Sm 76, 77.

71. Norra Sandsjö prästgård.

Pl. 53.

Litteratur: L 1240. Ransakningarna 1690; N. R. Brocman: Sagan om Ingvar Widtfarne (1762) s. 217; S. Rogberg och E. Ruda: Historisk beskrifning om Småland (1770) s. 688; B. A. Ennes: Brev till J. G. Liljegren den ²⁶/₁₂ 1828 och den ³/₁₂ 1830 (ATA), F m 61 (hs i KB); J. G. Liljegren: Runlära (1832) s. 120; P. Wieselgren: Ny Smålands beskrifning 1 (1844) s. 53, 3 (1846) s. 244; J. E. Lagergren: Handlingar om Småland, M 104: 14 (hs i KB) s. 181; C. F. Nordensköld: Jönköpings läns minnesmärken (ATA) 15 Westra härad, upptecknade år 1885, s. 52, tr. i NSmMedd 6 (1922) s. 30; A. Kock i ANF 10 (1894) s. 347; O. v. Friesen, Rökstenen (1920) s. 139, jfr NSmMedd 6 (1922) s. 31 not, anteckningar (NSmArk).

Äldre avbildningar: M. Hesselén: teckning den ¹⁷/₃ 1828 i Ennes' hs F m 61 och i Liljegrens Fullständig Bautil (ATA) 4; Nordensköld: teckning 1885 i o. a. hs s. 53; P. Vistrand: teckning (NSmArk); E. Ihrfors: teckning i Smolandia sacra (ATA) 2 s. 347; Ennes: teckning (ATA).

Stenen står på en i Sandsjön från V utskjutande udde, vilken uppbär nordändan av den s.k. Runåsen, som sträcker sig i nord-sydlig riktning. Platsen ligger ca 225 m SÖ om den på andra sidan sjön belägna N. Sandsjö kyrka.

Stenen är 250 cm hög, 63 cm bred vid basen. Runorna äro 9 cm höga.

Inskrift:

× erinuorpr × let × reisa × stein × pena × eftir × heka × faður × sin × auk × heru × faður : hans × auk ×
 1 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
 karl × hans × faður . . . × heru × hans × faður × auk × piagn × hans × faður × auk × eftir × þe × lagfaþrga ×
 65 70 75 80 85 90 95 100 105 110 115 120
 fem ×
 125

*Erinnvörðr lét reisa stein þenna eftir *Hegga, föður sinn, ok Hæru, föður hans, ok Karl, hans föður, (ok) Hæru, hans föður, ok Þegn, hans föður, ok eftir þá langfæðga fim.*

Ärinvard lät resa denna sten efter Hägge, sin fader, och Hära, hans fader, och Karl, hans fader, (och) Hära, hans fader, och Tegn, hans fader, (och) efter dessa fem förfäder.

Till läsningen: Stenens kanter ha stötts av på ett par ställen, varigenom några runor skadats i sin övre del. Även efter 75 **r** är stenen skadad; där är plats för ett **auk**. Efter runan 55 är skiljetecknet **;**, ej **×**, som för övrigt genomgående användes. Runan 95 **g** är utan tvekan stungen. I de båda runorna 118 **g** och 123 **g** finns en punkt, tydligast i den sistnämnda, men även punkten i 118 är med all sannolikhet avsiktlig. Den sista runan är **m**. Man ser en tydlig huvudstav — det enda som hittills ansetts läsligt av denna runa — och till vänster säkra spår av en **m**-bst, och i god belysning framträda sådana även till höger.

Angående de tidigare läsningarna märkes att hos Brocman ordet 10–12 **let** läses **aei** och runorna 14 och 20 **e** läses **a**; 31 **r** är hos Brocman **r** och 33 **e** uppfattas som **a**; 76–79 **heru** läses **neri**, 95 **g** är enl. Brocman **k** och 109 **e** läses **i**. De sista orden i inskriften 114–127 **pe** × **lagfabrga** × **fem** × har Brocman lika litet som någon annan av de äldre undersökarna fått någon reda i; han läser **pikfabri**. 118 **g** uppfattas av alla tidigare undersökare som **k**. Hos Nordensköld äro de sista orden **pealak fabria** × **fei** ×. Vistrand har mot vanligheten ej lyckats med undersökningen av denna inskrift. Han läser 31 som **r** och 33 som **a**; 63 **k** är hos Vistrand **i**; av 71–75 **fabur** har Vistrand sett **fa** jämte övre delen av **p** och **u**; 76–79 **heru** liknar i hans läsning närmast **kup**; 95 **g** är **k** enl. Vistrand, och avslutningen är hos honom **pia k · fabria e**. v. Friesen läser de sista orden **auk** × **eftir** × **pe** × **lakfabrga fei**, vilket översättes »och till minne av hela raden av förfäder (= far efter son)».

1–9 **erinuorpr** är ett ganska sällsynt namn. Runsvenska belägg saknas. Dock förekommer det i medeltida källor t.ex. dat. *ærinwardo* DS 1260 (år 1299), DS 1307 (år 1300?), *Erinwarder* SRP 1099 (år 1374), *Ærinwardher* SRP 2052 (år 1384), *Ærnuardher* DS ns 695 (år 1406), vars namn skrivs *Ænuardher* SRP 3058 (år 1400). Från Danmark, Norge och Island saknas belägg. Efterleden med *u*-omljud är unik. Angående de växlande formerna hos förleden, se Sm 50. — 32–35 **heka** är ack. av ett rsv. *Hæggi*, i övrigt ej belagt i runinskrifter. Det föreligger dock åtskilliga exempel i fsv. under formen *Hægge*, *Heggi*, och dess latiniserade motsvarighet *Heggo*. Bland exemplen från Småland märkas *heggi* DS 164 (år 1216–1220) Östbo hd, *Thord Hæggason* DS ns 2064 (år 1415) Västbo hd, *Iosse (Jossæ) Hæggason* DS ns 2315 (år 1417), Västbo hd. *Nisse Hæggason* SRP 2232 (år 1386), Västra hd. *Hegge* återfinnes i Värends tingshandlingar för åren 1600–1632 (G. O. Hyltén-Cavallius: *Wärend och wirdarna* 2, 1868, s. 283). De två exempel på *Heggo*, som noterats i Danmark, härröra från Skåne. På västnordiskt område förekommer *Heggr* men ej *Heggi*. — **heru**, 47–50 och 76–79, ack. av rsv. *Hæra*, finns också i en annan Njudungsinskrift, Sm 110. Det är mycket möjligt, att det är detta namn, som skrivs **iru** (ack.) i U 335. Appellativet *hæra* 'grått hår' är belagt en gång i fsv. *Sanctus marchus* hafde ... nakra hæror (*Ett fornsvenskt legendarium* 1, 1847, s. 250 och 2, 1858, s. 987). Ihre anför från Dalarna *hærukall* 'gråhårig gubbe' och *hæra* 'cani' (*Svenskt Dialectlexicon*, 1766, s. 66). Som binamn förekommer det 1459 i *Jon hæra* (*Jönköpings stads tänkebok*, i *NSmMedd* 1, 1907, s. 13). Det västnordiska *hæra* betyder enligt Fritzner 'Graahed, graat Haar, Alderdom'. Som namn användes *Hæra* i fisl. om en jättekvinna (Egilsson och Jónsson: *Lexicon poeticum*). Dessutom ingår det i sammansättningarna *Hærukollr* och *Hærungr* (E. Lind: *Norsk-isländska personbinamn*). — 92–96 **piagn** är ack. av mansnamnet *Pegn*, samma ord som appellativet *pegn*. Se s. 109. — 116–124 **lagfabrga** är ack. av rsv. *langfæðgar*; ordet föreligger på isländska i formen *langfæðgar* 'Personer, som følge hinanden Søn efter Fader i samme Slægtrække' (Fritzner).

De svävande översättningarna av inskriftens avslutning bero på att man ej sett, att här står **fem**. Orden *pá langfæðga fim*, med vilka inskriften avslutas, syfta på de tidigare omnämnda fem förfäderna, men slutorden äro genom *ok* sidoordnade med de föregående leden i satsen. Detta *ok* kan vara tillkommet genom felristning, mycket lättförklarlig genom inflytande från de upprepade *ok*, som inskjutits mellan namnen på förfäderna i det föregående, och *pá langfæðga fim* framstår då som apposition till dessa namn. Är *ok* avsiktligt, får man tänka sig de följande orden som en hyllning åt alla förfäderna tillsammans, sedan ristaren förut bevarat deras namn åt eftervärlden genom att nämna dem en efter en.

Sandsjöstenen hör till de märkligare av våra runstenar genom att den ställer oss inför sex generationer av samma släkt. En parallell är Malstasten i Hälsingland L 1065 (läsning av v. Friesen i *Nordisk Kultur* 6, 1933, s. 161), i vars inskrift sju generationer omnämnas.

72. Ramkvilla kyrka.

Pl. 56.

Litteratur: S. B. F. Jansson: Skrivelse till Riksantikvarien den 11/7, 1942 (ATA); E. Lönnberg: Undersökningsprotokoll (ATA).

Äldre avbildningar: Jansson: foto 1942 (ATA); P. Boberg: foto 1942 (ATA).